

160 LET MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

V roce 2008 uplynulo 160 let od vzniku resortu školství jako ústředního orgánu státní správy. Zde se můžete seznámit s dějinami tohoto úřadu od roku 1848 po současnost.

Ministerstvo školství v habsburské monarchii

V roce 2008 uplynulo 160 let od vzniku ministerstva školství, ústředního orgánu státní správy, které bylo zřízeno nejvyšším rozhodnutím č. LXXI/34 Sb. ze dne 23. března 1848. Ministerstvo sídlilo ve Vídni a jeho působnost zahrnovala celé území tehdejší monarchie.

Nahlédneme-li ještě hlouběji do historie centrálního řízení školství, pak za „předchůdkyni“ ministerstva školství můžeme považovat *Studijní dvorskou komisi (Studienhofkommission)* ve Vídni, která byla zřízena za vlády císařovny Marie Terezie v roce 1759. Jejím prvním předsedou byl vídeňský *arcibiskup Migazzi*. Předtím bylo školství do roku 1752 řízeno studijními direktory. Nejstarší formu ústřední správy školství v rakouské monarchii představovalo řízení školství superintendenty (do roku 1655).

Původní název ministerstva školství zněl *Ministerstvo veřejného vyučování (Ministerium des öffentlichen Unterrichtes)*. O čtyři měsíce později, v červenci 1848, poté, co ministerstvo převzalo též záležitosti náboženské a církevní, byl jeho název změněn na *Ministerstvo kultu a vyučování (Ministerium für Cultus und Unterricht)*. Tento název zůstal zachován až do roku 1918.

Prvním ministrem školství v habsburské monarchii se stal *Franz von Sommaruga*. Bez zajímavosti není skutečnost, že jím mohl být *František Palacký*. Právě jemu tehdejší ministr vnitra Pillersdorf, který byl pověřen sestavením vlády, křeslo ministra školství nabídl. Byl si natolik jistý tím, že Palacký funkci přijme, že měl již dokonce připravený jmenovací dekret podepsaný císařem. Palacký však nabídku odmítl.

Po dvanácti letech své existence bylo v roce 1860 *Ministerstvo kultu a vyučování* zrušeno. Jeho kompetence a agendu převzalo nově zřízené *Státní ministerstvo*, v jehož čele stál nejdříve *hrabě Goluchowský*, poté *Anton Schmerling* a *Richard Belcredi*.

O sedm let později, bylo nejvyšším rozhodnutím z 2. března 1867 *Státní ministerstvo* zrušeno a současně bylo znovuzřízeno *Ministerstvo kultu a vyučování*, tentokrát s působností pouze pro předlitavské země, tedy tu část Rakousko-Uherska, jejíž součástí byly české země. Tímto úředním aktem tak došlo k definitivnímu konstituování nejvyšší instance školské správy v našich zemích.

Ministerstvu náležela nejvyšší správa veškerého školství a dozor nad ním. Od roku 1868 byla vykonávána trojstupňovitým systémem školních rad (zemských, okresních a místních školních

rad). Výjimku tvořily ty školy, které byly řízeny jiným ministerstvem – například živnostenské školství řídilo ministerstvo obchodu. v kompetenci ministerstva byly dále zahrnuty záležitosti náboženské a záležitosti související s podporou věd a umění.

Takto vymezená působnost ministerstva platila bez podstatných změn až do rozpadu Rakousko-Uherska v roce **1918**.

Ministerstvo školství v období samostatné Československé republiky

Nově vzniklá Československá republika převzala tzv. recepčním zákonem, první právní normou, kterou přijal Národní výbor československý 28. října 1918, celý právní řád a právní systém rakousko-uherské monarchie pro české země, a to včetně působnosti jednotlivých ministerstev.

Zákonem Národního výboru československého č. 2/1918 Sb. ze dne 2. listopadu **1918** byl zřízen **Úřad pro správu vyučování a národní osvětu**. Brzy se však pro nejvyšší správní úřady začaly používat termíny ministerstva a pro ministerstvo školství byl ustálen název **Ministerstvo školství a národní osvěty**.

Definitivně byla správa školství v předmnichovském Československu upravena zákonem č. 292/1920 Sb. ze dne 9. dubna **1920**. „*Státu přísluší nejvyšší správa veškerého vychování a vyučování a dozor k němu. Správu tu vykonává stát ministerstvem školství a národní osvěty*“, praví se v § 1 tohoto zákona.

Ministerstvo školství na základě tohoto zákona přebíralo i některé kompetence, které dosud náležely zemské školní radě a politické správě. Do působnosti Ministerstva školství a národní osvěty příslušely nyní všechny školské záležitosti s výjimkou zemědělského školství, které patřilo do kompetence Ministerstva zemědělství, a učňovských škol, jejichž správa náležela do gesce zemské politické správy. Zákonem č. 25/1925 Sb. se kompetence ministerstva školství rozšířily i na učňovské školství. Jedinými školami, které nebyly zahrnuty do působnosti ministerstva školství, tak zůstaly zemědělské školy.

Kompetence ministerstva školství byly značně rozsáhlé, jmenujme alespoň nejpodstatnější - v legislativní oblasti připravovalo vládní osnovy zákonů a vládních nařízení, v rámci platných zákonů vydávalo všeobecné směrnice vztahující se ke školství, schvalovalo normy vydávané podřízenými institucemi a ústavy (např. jednací řády akademických senátů a profesorských sborů vysokých škol), rozhodovalo o rozpočtu v resortu školství, o systemizaci míst ve školách. Ministerstvo vydávalo zkušební řády, rozhodovalo o čestných názvech škol, ustanovovalo ministerské inspektory.

Základem organizace ministerstva v období Československé republiky bylo **osm odborů**. Zvláštní postavení zaujímal **presidiální kancelář (presidium)**, do jejíž kompetence patřily záležitosti společné celému ministerstvu.

Ministerstvo školství a národní osvěty se členilo na tyto odbory:

- I. odbor** - národní školství
- II. odbor** - střední školství
- III. odbor** - odborné školství

IV. odbor - vysoké školy

V. odbor - národní osvěta (věda a umění, lidová výchova)

VI. odbor - církevní záležitosti

VII. odbor - legislativní záležitosti, sociální péče o studentstvo

VIII. odbor - kulturní styky s cizinou

I v období předmnichovské republiky byly kompetence ministerstva nad národním školstvím (obecné školy, měšťanské školy, střední školy a odborné školy) realizovány prostřednictvím trojstupňovitého systému školních rad – zemských školních rad, okresních školních výborů a místních školních rad. Místní školní rady působily na základě zákona č. 292/1920 Sb. v každé obci, ve které byla škola. Vysoké školy byly řízeny přímo ministerstvem.

Ministerstvo školství v letech nacistické okupace 1939-1945

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 15. března **1939** byly záležitosti školství v kompetenci české vlády, bezvýhradně podřízené Velkoněmecké říši. **Protektorátní Ministerstvo školství a národní osvěty** se stalo nástrojem prosazování nacistické germanizační a odnárodňovací politiky v českém školství, která směřovala k jeho postupné likvidaci. V čele ministerstva stál od roku **1942** až do konce války nechvalně proslulý představitel kolaborace s nacistickým režimem **Emanuel Moravec**. Když byly v lednu 1942 z kompetence Ministerstva školství a národní osvěty vyňaty záležitosti týkající se kultury a umění, které přešly nejprve do správy nově vytvořeného **Úřadu pro lidovou osvětu**, později přeměněného v Ministerstvo lidové osvěty, E. Moravec stanul v čele i tohoto ministerstva.

Podstatným zásahem do struktury řízení školství v období Protektorátu Čechy a Morava bylo zrušení zemských školních rad v roce 1942. Dozor nad školami tak převzalo přímo ministerstvo. O rok později, v roce **1943**, došlo ke zrušení i okresních školních výborů, místních školních rad a místních výborů, jejichž pravomoci přešly na starosty obcí.

Paralelně se vznikem Protektorátu Čechy a Morava se zformoval československý zahraniční exil vedený prezidentem Edvardem Benešem, který usiloval o obnovu Československa v jeho předmnichovských hranicích. **Prozatímní československá exilová vláda v Londýně** v čele s Msgr. Janem Šrámkem představovala kontinuitu československého státu; v ní byl správou záležitostí spadajících do působnosti **Ministerstva školství a národní osvěty** od listopadu **1942** pověřen ministr vnitra **Juraj Slávik**.

Ministerstvo školství v letech 1945–1989

Na území osvobozeného Československa byla Ústavním dekretem prezidenta republiky v č. 1/1945 Sb., O nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné, obnovena činnost nejvyšší instance školské správy – **Ministerstva školství a osvěty**.

K významnějším změnám v působnosti Ministerstva školství a osvěty došlo po roce **1948**, kdy však školská politika, a tedy i její řízení, byla v podstatě určována usneseními a direktivami Komunistické strany Československa.

Uveďme **stručný přehled zákonů a vládních nařízení**, které ovlivňovaly vývoj a změny kompetencí ministerstva školství v tomto období:

Zákonem č. 95/1948 Sb., O základní úpravě jednotného školství, přešly do působnosti ministerstva školství zdravotnické a učňovské školy. Zemědělské školy přešly do kompetence ministerstva školství ještě před vydáním tohoto zákona.

Zákonem č. 233/1948 Sb., O názvu Ministerstva informací a Ministerstva školství a osvěty, vzniklo místo Ministerstva školství a osvěty Ministerstvo školství, věd a umění. Osvěta přešla do gesce nově vzniklého Ministerstva informací a osvěty.

Vládním nařízením č. 108/1952 Sb., O změně působnosti v oboru škol zemědělských, škol lesnických a vysokých škol zemědělských, přešly zemědělské školy z působnosti Ministerstva školství, věd a umění pod správu Ministerstva zemědělství.

Vládním nařízením č. 6/1953 Sb., kterým se zrušují a zřizují některé orgány státní správy a upravuje se jejich působnost, byla zřízena namísto Ministerstva školství, věd a umění dvě ministerstva – Ministerstvo školství a osvěty a Ministerstvo vysokých škol.

Vládním nařízením č. 77/1953 Sb., O nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, došlo ke sloučení Ministerstva vysokých škol a Ministerstva školství a osvěty v Ministerstvo školství. Zároveň bylo zřízeno Ministerstvo kultury, na které přešly dosavadní úkoly ministerstva školství na poli osvěty. Samostatně fungovalo až do června 1956, kdy bylo opět sloučeno s resortem školství.

Zákon č. 186/1960 Sb., O soustavě výchovy a vzdělávání, stanovil, že ústřední ideové a pedagogické řízení a kontrola na školách i v mimoškolních výchovných zařízeních přísluší Ministerstvu školství a kultury. Zákonem 1/1967 Sb. ze dne 12. ledna 1967 vzniklo Ministerstvo kultury a informací, které bylo od 8. ledna 1969 nahrazené opět Ministerstvem kultury.

Zákonem č. 60/1988 Sb., O změnách v organizaci a působnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, se mění název Ministerstva školství na **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**.

Ministerstvo školství po roce 1989

Po listopadu **1989** dochází v důsledku pádu komunistického režimu k transformaci českého školství. Jeho pilíři jsou nový školský zákon 561/2004 Sb. a Národní program rozvoje vzdělávání ve školství (Bílá kniha).

Podstatné změny, které ovlivnily kompetence ministerstva, se uskutečnily po roce 1989 i v oblasti řízení školství. Dne 13. prosince **1990** přijala Česká národní rada zákon 564/1990 Sb., O státní správě a samosprávě ve školství. Přijatým zákonem bylo zavedeno **odvětvové řízení školství**. Podle § 2 tohoto zákona samosprávu ve školství vykonává obec a nově zřízené školské úřady. Přijetím tohoto zákona tak učitelé přestali být zaměstnanci ministerstva vnitra (resp. školských odborů úřadů státní správy). Přijetí tohoto zákona mělo dopad i na organizační strukturu ministerstva školství – bylo vytvořeno pracoviště pro řízení škol na Moravě a ve Slezsku se sídlem v Olomouci. O dvanáct let později, v souvislosti s reformou státní správy však bylo odvětvové řízení školství zákonem č. 284/2002 Sb. zrušeno a **správa škol přešla na obecní a krajské úřady**.

Významným zákonem pro fungování českého školství byl zákon České národní rady 474/1992 Sb., na jehož základě přecházela působnost v profesní přípravě učňů z ministerstva školství na nově zřízené ministerstvo hospodářství.

V současné době je působnost ministerstva upravena zákonem České národní rady č. 2/1969 Sb., O zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR ve znění pozdějších předpisů.

*autorka: Lenka Kločková
spolupráce: Jana Bartošová
odborný recenzent: Eduard Šimek*

ZDROJ: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/160-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>